

AKÁCS LÁSZLÓ

LÁNY AZ ABLAK MÖGÖTT

KEZÜKET a szájuk elé tartva, végtelen libasorban húztak a templom felé az öregasszonyok. Fekete ruhájuk még sötétebbé vált a reggeli fényben, cipőjük nyomát egy pillanatra megőrizte a frissen esett hó.

Innen, az utcai szoba ablakából olyannak tűnt ez a látvány, mintha televízió közvetítené az egészet: az alsó ablakszem volt a képernyő, és odakintről csak az jutott el Sárika szeméhez, amit ez az apró négyszög befogadott.

Pergett az öregasszonyok menetének fekete-fehér filmje, s a kirajzolódó, majd elhomályosuló alakok láttán Sárikában megmozdult az emlékezet. Azok a régi vasárnapok tündek fel előtte, amikor anyukával együtt még ők is ott lépkedtek ezekben a mindig egyforma, örökkévalónak látszó menetekben. De aztán — most pünkösdkor lesz két éve — egy közgyűlés után félrehívta Sanyi bácsi, az elnök, és a szokásosnál is szaporább szavakkal megmondta neki, hogy jobban tenné, ha ezután az esti misére járna; akkor mégis kevesebben látják, s ha látják is, nem szólnak úgy érte.

Attól kezdve Sárika az esti misére járt — télen hétkor, nyáron nyolckor kezdődött ez az esti mise —, és nem is ült le a régi helyére, az oldalkápolna ajtajánál, hanem csak megállt hátul, a gyóntatószék oldalához bújva, a kórus alatt, ott ahol azelőtt a későn jövő férfiak várták ki a mise végét, összekulcsolt kezükben kalapjukat gyűrögetve.

Erre a nézelődésre ezután szokott rá. Egyszer anyuka éppen akkor küldte be ide, az utcai szobába, valami szalvétáért vagy terítőért, amikor a nagymiséről ballagtak haza az emberek. Előbb csak a fehéreneműs szekrény mellől figyelte a régi körmeneteket idéző vonulást, de aztán, hogy odaállt a sárgás, szőlőfürtmintákból összeállított függöny mögé — ezt a függönyt anyuka horgolta még lány korában —, és onnan figyelte az ismerős arcok lassú hullámzását, egyszercsak képpé változott előtte a kettős üvegen túli világ.

A kép tiszta volt, élesen kirajzolódott részletekkel, amelyek ugyan ismerősnek tündek, de mégis volt bennük valami különös idegenség, amitől hirtelen olyan izgalmassá változott az egész nézelődés. S mindehhez még valami apró büntudat is párosult; mert Sárika érezte, hogy ezzel a titkos figyellel tulajdonképpen meglopja az odakint levőket.

El akart hát lépni az ablaktól, de a rákösznő látvány mégis ott tartotta, s hosszú percekén át, lassan tovább mozdul szemmel vette sorra az utcáról beérkező képeket, amelyek megéreztték vele, hogy tulajdonképpen kettős arcú, s ikétféleképpen is nézhető a világ. Úgy is, ahogy addig szemtől szemben látta, s úgy is, ahogy most az ablakon át felfedezte magának; mint egy életre kelt

kép, mint valami szakadatlanul pergő, ismerős, de régen látott tájakról készült film.

Attól kezdve vasárnapról vasárnapra ott állt az ablak mögött, s a nagy szemű függöny oltalmából vizsgálódott, figyelt. Nyáron szegény nagymama régi kendőjét terítette a vállára, hogy meg ne fázzon, ilyenkor, ilyenkor, télen meg anyuka irhabundáját vette fel, s ha utánaszóltak, még salát is kötött.

Most azonban hiába próbált figyelni a péntek este lehullott hótól élesebb rajzúvá, de valószínűtlenebbé is lett világra, s a benne sötét árnyakként jövőmenő emberekre, tekintete elkalandozott, s míg a függöny egymásból kinövő mintáit nézegette, már az ebédre gondolt. Anyuka pufók herendi tálját látta, benne a felhőző, zsírfoltos húslevessel, az otthonos mozdulatot, amivel anyuka a tálból merít, s hallotta a gondoskodó, de udvarias kérdést is, amellyel megkérdezi Karcsitól, kér-e még. Karcsi persze kérni fog, hogy otthonosságát mutassa, de azért is, mert tényleg szereti anyuka főztjét, és már előre hallotta azt is, hogy mind a ketten nevetnek. Anyuka azon a furcsa, magasba felfutó hangon, amelyen a fiatal férfiak előtt szokott, Karcsi meg előbb kitörve, aztán magát hirtelen visszafogva, illedelmesen.

Így lesz, gondolta Sárika, pontosan így. Karcsi megérkezik tizenegyre, fél tizenkettőre, a kocsival ide áll pontosan a járdaszegély mellé, s míg a neki-nekilendülő berregéssel ide-oda tolat, a kerekék tárcsáján megcsillan a fény, s jobbról is, balról is, meg itt, szemben is meglibben az utcai szobák függőnye, amint a szomszédok meglesik, hogy apuka kártyacimborája, a fényképész jött-e, vagy megint őt látogatja meg az a fiatal orvos.

Az a fiatal orvos, aki egy idő óta mind gyakrabban tünedezik fel errefelé. Így mondják, tünedezik, mintha az, hogy Karcsi őt időnként meglátogatja, nem volna valami tisztességes dolog.

Érdekes, ezt a tünedezést odabent az irodában is így mondták, meg egyszer itt, a boltban is, amikor a múltkoriban anyuka átküldte, hogy hozzon a forralt borhoz szegfűszeget. Pannika néni, a pénztárosnő sepegte ugyanezt a szót az egyik kiszolgálólánynak, amikor azt hitte, hogy ő már nem hallja meg a beszédét. Milyen egyformán tudják a rosszat nemcsak gondolni, de mondani is az emberek!

Sárika összehúzta magán anyuka irhabundáját, s míg átjárta a könnyű, friss meleg, egy pillanatra arra gondolt, hogy micsoda fejedelmi berregéssel, szinte muzsikálva fog majd nemsokára megszólalni odakint az öreg előszobacsengő.

Aztán újra csak a pénztáros Pannika járt az eszében, aki tényleg olyan gúnyosan mondta utána, hogy tünedezik. Miért bántja az Pannikát, hogy öhozzá jár valaki, miért nem tudja szó nélkül megállni, vagy ha már szól, miért nem tudja csak úgy, egyszerűen tudomásul venni az egészet? És egyáltalán, miért fáj az az egyik embernek, ha a másiknak valami jó?

É R D E K E S, efféle dolgokon már egészen kislány korában is sokat gondolkodott. Megfigyelte például, hogy azokat a fiúkat, akiket még csak látásból ismertek, mindig valami csúfolódó néven emlegették; azt mondták, az a nagy fülű, az a görbe lábú, meg ilyesmi. Aztán, ha megismerték, persze Pista meg Sanyi lett belőlük, de előbb szinte mindegyiknek ilyen gúnyneve volt. Mindig a csúnyát veszik észre az emberek, mindig a rosszat látják meg, s mondják először? Miért nem vigyáznak, miért nem hallgatnak addig, amíg nem tudják, ki kicsoda?

Egészen elszánt és határozott lett ezektől a gondolatoktól, s el is határozta, ha legközelebb valami ilyen vita lesz odabent az irodában, nem fog hallgatni, szólani fog; megmondja a véleményét.

A feszültség aztán megint feloldódott benne, s mint amikor egy jó negyed-óra ide állt a függöny mögé, ismét egészen könnyűvé, légiessé változott. Oda is simította az arcát a bunda prémgallérjához, hogy valami rajta kívül álló dolgot érezve meggyőződjön önmaga létezéséről.

A gallér simogatása aztán Karcsi kezét juttatta eszébe. Nem puhaságával, hanem azzal, hogy felidézte azt a megszokott mozdulatot, amellyel egy-egy látogatás után egy idő óta mindig elbúcsúztak. Amikor a fiú apukától is, anyukától is elköszön, ő a vállára teríti anyuka bundáját, hogy Karcsit kikísérje. A folyosó végén, ahova már nem ér el a lámpa fénye, nekitámaszkodik az ajtófélfának, a karját összefűzi, a szemét behunyja, és úgy várja Karcsi kezét. Míg az ismerős ujjak lassan végigúsznak az arcán, úgy érzi, mintha felemelkedne, s mint valami léggömb, egyetlen biztos ponthoz kötődve lebegne a levegőben. Ha megkérdeznék, miért szereti Karcsit, azt felelné, ezekért a simogatásokért, azért a néhány megsemmisülésben eltöltött percért, amit ezzel a simogatásával okoz.

Persze, hogy tényleg szereti-e, hogy tényleg úgy szereti-e, ahogy azt az emberek értik, azon csak nagy ritkán gondolkodott. Nem mintha nem foglalkoztatta volna kettőjük ügye, hanem azért, mert már szinte fenyegetően nagyinak érezte azt az árnyékot, amely az ő ismeretségüket a maga bizonytalan sötétségével bevonta. Ha ugyanis az emberek valami férfiismerőse kapcsán róla szót ejtettek, akkor, ha nem is az első, de a második szavuk már biztosan az volt, hogy na, vajon elveszi-e majd szegényt. Ezt persze senki nem mondta vissza így neki, ezt csak úgy, mindennél bizonyosabban megérezte az arcát végigtapogató tekintetekből, s kiolvasta azokból az édeskés szavakból, amelyek azt tudakolták, hogy jön-e majd az a kis orvos szombaton, s hogy mit fognak most feltálatni neki vacsorára.

Ölni tudott volna ilyenkor, görcsbe ránduló kézzel fojtogatni, de persze, nem szólt, csak nyelt egyet, és hallgatott. Aztán a sokszor elhessegetett gondolataival ismét eltűnődött azon, hogy miért is nem ítélheti meg egy ilyen ismeretségét olyannak, amilyen, miért kell egyre inkább, nem azzal, ami van, hanem annak bepiszkoló és lealjasító következményeivel számolnia. Egy hálóban, ezeknek a feltételezett következményeknek az apró szemű és nyálkás hálójában érezte magát, s egyebet nem szeretett volna, mint ebből a fojtogató börtönből valahogy megszabadulni.

Ezek a keserűségükben tiszta percek mutatták fel neki egész eddigi életét, ez a néhány kemény pillanat értette meg vele, hogy annak, ami körülötte történt és történik, egyetlen oka és magyarázata van: az, hogy érettségi után itthon maradt.

Múltjának ez a gyógyíthatatlan, sőt egyre fájdalmasabbá váló sebet hol kényszerűen elviselte, hol viszont alig fegyelmezhető szenvedéllyel bánkódott miatta. E körül a megváltoztathatatlan tény körül forgott, keringett az élete, ehhez volt hozzákötve, mint valami kipányvázott állat a földbe vert karóhoz, amitől, hiába húzza, rángatja, nem szabadulhat...

Ez a kép is egy ilyen keserű percében juthatott eszébe, talán éppen akkor, amikor az állomásról jövet a futballpálya mellett elhaladt, ahova Áron bácsi, a szenes fuvaros ki szokta kötni a lovait.

Igen, amikor az állomásról jön, mindig akkor a legelkeseredettebb.

MÁR BEJÁRÓ DIÁK KORÁBAN megérezte, hogy milyen keserű dolog egy állomásról hazafelé lépegetni.

Az embereket sajnálja-e ilyenkor, akikkel a véletlen egy rövid időre összezárta, vagy inkább azt, hogy mehetett, hogy végre mehetett? Igen, inkább az utazás fáj neki, az a rövidke varázslat, ami alighogy felvillant, máris véget ért. Annak a nagy utazásnak a gyorsan ellobbanó ígérete, amelyre ő annak idején nem indult el, és amelyre már aligha fogja őt a régen elképzelt, messi tájakra vinni.

Mert tényleg, most már hogyan is mehetne?

Itt vannak anyukáék, ők sem fiatalodnak, lassan mind többet kell majd nekik segíteni, s itt van ez az állás is, ami tulajdonképpen egy semmiség, hiszen igazán nem nagy dolog könyvelőnek lenni egy kis falusi szövetkezetben, de azért mégis, egy kézzel fogható bizonyosság, egy állandósult, szinte már magától is meglevő valami.

Ahogy reggelenként, pontosan háromnegyed nyolckor elindul otthonról anyuka langyos útravaló-pusziájával a homlokán, akkor érzi leginkább azt, hogy ez az itthoni élete már milyen formába öntött, milyen gépies. Az alig ötperces utat hazulról az irodáig már tényleg úgy teszi meg, mint egy gép, mint egy állomástól állomásig közlekedő, szorgalmas kis mozdony.

És ott bent az irodában is!

A kabátját a hazulról hozott vállfára teszi, kényelmes szandálra cseréli a cipőjét, felveszi a fekete selyem munkaköpenyét, amelyre kétnaponként frissen mosott, fényesre vasalt fehér gallért gombol. Aztán kávé tölts a főzőbe, s míg a fekete kicsurog, átnézi a megyei lapot. Ha az újságban egy bizonyos nevet megtalál, elolvassa a hozzá tartozó cikket, majd kitölti a négy kávé tölts, s egyet bevisz Sanyi bácsinak, egyet a főkönyvelőnek, egyet Klári néni-nek, egyet pedig lassan, aprókat kortyolgatva megiszik maga. S mindezt pontosan, egy felboríthatatlan menetrend szerint, mint egy szorgalmas kis mozdony.

Közben persze gondolkodik is. Ha azt a bizonyos nevet megtalálta, akkor rendszerint arra a különös szemű újságíróra gondol, aki őt azon a szövőműhely-avatáson szorgalmas kis mozdonyának nevezte. Nem, nem úgy gondol rá, hogy felidézi az arcát vagy az alakját, ennyi idő után erre már képtelen is lenne, hanem úgy, hogy megpróbál az ő szokása szerint gondolkodni. Ahogy az újságíró azon az avatási vacsorán, ő is csoportokba rendezi az embereket, s mindenféle kategóriákat nevez el róluk. Klári néni például kifejezetten mokka-karakter. Az embereknek ebbe a fajtájába az ő osztályozása szerint azok tartoznak, akik a kávéjukhoz használt cukrok számával hangsúlyozzák egyéniségüket. S mindezt úgy, hogyha valaki nem a szokásos két vagy három cukorral szervírozza nekik a feketét, akkor rettentően megsértődnek, szinte magukból kikelve közlik, hogy ők mindig két vagy három cukrot használnak, vagy mint éppen Klári néni, egyet sem. Egyszer a szomszéd város presszójában — persze azt, hogy ott járt, anyukának nem mesélte el — megfigyelte ennek a mokka-karakternek a városi változatát is: ott abból derül ki, hogy ki milyen egyéniség, ha mindig gőzzel kéri a kávéját, vagy mindig gőz nélkül. Hogy milyen kicsinyesek tudnak lenni még ebben is az emberek...

De azt, hogy ki a községi, a járási és a megyei ember, azt nem ő találta ki, azt még az újságíró magyarázta el neki, azon a bizonyos avatási vacsorán.

Megivott egy üveg bort, amit vele hozatott oda a tálaló asztaltól, az italtól a szemé, mintha gőz csapódott volna rá, bepárasodott, aztán, amikor elszívott egy cigarettát, beszélni kezdett.

— Tudja, maga szorgalmas kis mozdony, milyenek vagyunk, mi emberek? Olyanok, mint költözéskor a madarak; csak nagyon kevesen vagyunk a helyünkön. Majdnem mindenki készülődik valahova, majdnem mindenki tovább akar állni! Persze azért nem megy el mindenki. A verebek, például a verebek, mindig a helyükön maradnak. Meg a galambok is, meg még egy jó páran azok közül, akik annyira, de annyira készülődnek...

Azok, akik meg se próbálnak elrepülni, akiknek minden jó úgy, ahogy van, azok a községi emberek. Ezek tényleg olyanok, mint a verebek, akiknek az egész világot jelenti egy utcasarok, s ahogy ott röpködnek egy vézna kis fa fölött, azt hiszik, hogy az évig szállnak. Van persze köztük olyan, amelyik nagyon jól tudja, hogy a satnya lomboktól milyen messzire van az ég, de vagy nem mer, vagy nem tud a többieknél magasabbra repülni. Ezek a legrosszabbak, ezek az abszolút községi emberek.

A járási emberek már inkább a galambokhoz hasonlíthatók. Messzebbre is, magasabbra is szállnak, de ők is csak ott keringenek a maguk nyárfája körül, s ahogy a verebek, ők is csak azt hiszik, hogy azon a kis erdőn túl, ami fölött röpdösnek, véget ér a világ.

A megyei emberek — ezek talán a sólymokhoz, vagy valami ilyen, nemezebb madárhoz hasonlíthatók — még tágabb határok között mozognak, ők nemcsak azt látják meg, hogy a verebek utcasarka meg a galambok erdője milyen kicsi, de azt is, hogy a maguk tartományának is megvannak a határai, s hogy ezeken a határokon túl még messze-messze folytatódik a világ. És éppígy tudják azt is, hogy ezeket a tág határokat már csak nagyon kevesen tudják túlrepülni...

Így osztályozta az újságíró az embereket, s a félrészek túlhajtott indulatával még azt is bizonygatta, hogy a maga minősítését mindenki személyi igazolványába be kellene vezetni; K., J. és M. betűk váltanak így az igazolványokban egymást, jelezve, hogy ki a községi, ki a járási, ki pedig a megyei ember. S mindezt azért, hogy meg lehessen szüntetni azt az állapotot, hogy egy községi ember egy járásinak, vagy pláne egy megyeinek parancsol. Mert — így mondta az újságíró —, nincs rettenetesebb annál, ha egy veréb egy sólymot röpteti!

Ahogy a mind zavarosabb beszédet hallgatta, egyre inkább megérezte, hogy a fiatalembernek egy részletesen kidolgozott rendszere lehet az emberek osztályozására, mindenféle al- és főkategóriákkal, de alighogy kiigazodott valamennyire ezekben a kategóriákban, mindjárt azt kezdte kutatni, hogy ő, vajon **ő tényleg olyan szegyélni** valóan községi ember-e, hogy tényleg olyan utcasarkon, fonnyadt kis fa fölött libegő verébsorsú-e az ő élete...

És attól kezdve hosszú időn át nemcsak magáról, de szinte mindenkiről a megadott kategóriák szerint gondolkodott.

A NYUKÁT például első perctől kezdve kifejezetten községi embernek találta. Mert egy olyan véletlen megjegyzésen, hogy a szokásosnál mintha egy kicsit mintásabb lenne az új ruhája, vagy azon, hogy a tejszarnokos miért köszönt egyszer jó reggelt, amikor mindig kezit csókolomot szokott, csak egy községi ember rágódhat napokig. És az egyéb dolgai is! Azok a rettentő nagy névnapok, amelyekre mindig heteken át készül. És hogy kitölti az egész életét

ez a készülődés! Tényleg, pontosan olyannak tűnik ilyenkor, mintha a saját esküvőjén ministrálna . . .

Ezt a megjegyzést egyébként apuka engedte meg egyszer magának, amikor néhány éve anyuka valami csomagban küldött amerikai turmixgép megvásárlásával már tényleg túlzásba vitte a készülődést.

Igen, apuka ezért más! Ő tud néha ilyen ministránsdolgokat mondani. De nem is mondja, csak úgy két más mondat között ejti el őket, s csak néhány perc múlva ébred rá az ember, hogy mit is mondott. Apuka . . . Apuka . . . , ő biztosan nem községi ember. Vagy legalábbis nem úgy, ahogy a többiek. Apukában van egy csomó visszafojtott indulat, ami most már nemigen fog előtörni belőle. Igaz, néha előtör, de már nem azért, hogy csináljon valamit, hanem azért, hogy romboljon. Az eszét például arra használja, leginkább, hogy kártvázik. Apuka okos, nagyon éles esze van, s többnyire nyer is, de néha nincs szerencséje, s ilyenkor nagyon sokat veszít, aztán meg folyton csak azon töri a fejét, hogy miképp szerezhetne pénzt valahonnan. És ez egy ilyen megállíthatatlan körforgás, aminek már aligha lesz vége . . .

Anyuka is meg apuka is csak szalad a maga körben forgó ketrecében, mint valami bezárt mókus, és egyikük sem tudja, hogy akármennyire is hajtja magát, tulajdonképpen csak egy helyben áll.

És Sanyi bácsi, az elnök? Ő talán még megyei ember is lehetett volna. S nemcsak hivatalosan, hanem amúgy, igazából is. Sanyi bácsi kubikos volt valamikor, aztán egyszercsak katonatiszt lett. Már valami egészen magas rangja volt, amikor hirtelen leszerelték, és azt mondták neki, ha akar, gyárigazgató lehet egy messzi városban. De ő ezt nem vállalta. Hazajött, s előbb a malomban dolgozott, mint ellenőr, aztán elhívták elnöknek ide, a szövetkezetbe. Igen, Sanyi bácsiban van valami tiszteletreméltó konokság, ami olyan keményen összetartja. És amellet tapintatos is! Amikor ő idekerült, a többiek csak úgy emlegették, hogy a hentes lánya. Sanyi bácsi aztán megmondta, hogy nincs itt semmiféle hentes lánya, itt csak Sárika van és kész! Aztán még az a megjegyzése, ott, a balatoni kiránduláson! . . . Egymással szemben ültek egy pokróc két sarkán, s amikor enni kezdtek, Sanyi bácsi egyszercsak hátat fordított neki. Amikor megkérdezte, miért tette ezt, azt felelte, hogy ő még kubikos korában megszokta, hogy nem nézi azt, aki eszik. Az evés, az mindenkinek a magánügye. Senkinek semmi köze hozzá! Hát eszébe jutna ilyen apukának, vagy pláne anyukának?

És Karcsinak? Karcsinak . . . Karcsi az más . . . Ő . . . Ő talán nem is úgy ember, ahogy a többiek. Őt valahogy nem lehet ezekbe a kategóriákba besorolni. Anyukáról is, apukáról is, meg még Sanyi bácsiról is olyan könnyű gondolkodni, olyan egyszerűen meg lehet róluk mondani, hogy milyenek, de Karcsi, Karcsi egészen más. Ha valaki megkérdezné, hogy mondjon róla valami jellemző dolgot, talán nem is tudna mit felelni. Karcsi nem úgy él benne, mint valami megfogható, szavakkal jellemezhető valaki, hanem inkább úgy, mint valami hangulat, ami csak eltölti, átítatja, de beszélni róla már nemigen lehet. A szavaira például nem is igen emlékszik, inkább csak a mozdulataira, amivel a beszédét kíséri. Ha valamit magyaráz — szeret sokat és hosszan magyarázni —, a könyökét a térdére támasztja, s mutatójával, mintha úgy akarná előkalapálni az újabb gondolatokat, a halántékát ütögeti; ha pedig kedveskedni akar, akkor egészen közel hajol, s úgy néz, félig komolyan, félig mosolyogva, hogy alig lehet egy pár pillanatig is elviselni a tekintetét. Nem,

Karcsit tényleg nem lehet úgy megítélni, mint másokat. Karcsi neki egy furcsa, színes kőd, ami az ő alakját körülöleli. Persze, azért mégsem csak kőd, hanem sokszor erős fogódzó is. Mert senki másnak, de éppen neki lehet elmondani olyan dolgokat, mint Sanyi bácsi ebédje a Balatonon, hiszen ha valaki, hát akkor ő meg tudja érteni, hogy milyen szép lehetett az az egész. Mondta is, amikor a háttáfordítást meg Sanyi bácsi magyarázatát elmesélte, hogy ilyesmiket kellene tanítani az osztályfőnöki órákon; ilyen nagyon tiszta és nagyon szép dolgokról kellene beszélni a gyerekeknek... Igen, Karcsi más, ő nem úgy gondolkodik, mint anyukáék, tőle minden kérdésre meg lehet kapni az egyetlen, az igaz választ.

És Karcsi elviszi őt innen, még nem mondta, de biztosan elviszi, mert ragaszkodik hozzá, jön, ha csak teheti, mindig meglátogatja. S most is, igen, most is már első szóra elfogadta a meghívást, pedig most nemcsak egy délutáni kávéra vagy hétköznapi vacsorára hívta, hanem most először ebédre, s egy ilyen ebédmeghívást elfogadni, már nem szokás csak úgy... Pláne egy ilyen ünnepi ebédre szóló meghívást, karácsony másnapján...

Csak most, hogy a karácsonyról a tél, a télről meg az ablakon át a szemébe szikrázó hó is eszébe jutott, eszmélt csak fel, mintha egy hosszú-hosszú víz alatti tempózás után ismét a felszínre bukkanna.

Az úrfelmutatást köszöntő harangzúgás megszűrve, távoli üzenetként érkezett most el hozzá, s ez a szelíd jelzés is figyelmeztette, hogy amíg gondolataival foglalatostkodva itt állt az ablaknál, mennyire eltelt az idő.

Megint autózúgást hallott, de a havas úton csak az állatorvosék régi Skodája döcögött végig, s aztán, hogy továbbra sem látta feltűnni a fürge mozgású kis piros kocsit, lassú, sima léptekkel visszasétált az udvari szobába.

A szobában meleg volt, puha, mindent betöltő meleg, s ezt a melegséget már átítatta az a furcsa illat, amit Sárika karácsonyszagnak nevezett el, még kislány korában.

Ez a karácsonyszag — Sárika mindig szeretett a megfoghatatlan dolgoknak is valami nevet adni — a sokféle süteménytől kicsit édeskés, az elégett gyertyáktól kicsit füstillatú, az ünnepesti iszogatástól kicsit boros volt, de ezeket az alkatrészeket csak akkor lehetett valamennyire is felismerni, ha valaki hosszasan és kitartóan elemezgette őket; egyébként összefolytak, egymásba olvadtak egy finom, érzékeny orroknak való karácsonyszaggá.

S Á R I K A leült az ajtó mögötti, széles hátú díványra, az egyik lábát összekulcsolt kezével felhúzta, s magasba tartott orral szívta magába a jól ismert illatot.

A karácsonyszagról a sütemény-, tojás-, sonka- és mindenféle kölniillatokból összeálló húsvétszag, majd a fű- és virágillatokkal teli pünkösdszag jutott az eszébe. A pünkösdszagról meg szegény nagymama, aki úgy szerette ezt a tiszta, étellel teli illatot.

A szegény nagymama, mert a nagymamát, amióta csak emlékszik, mindig így emlegették: szegény. Nagymamának ez a szegénysége olyan természetes volt, mint az, hogy amíg élt, bojtos mamuszban csoszogva járt-kelt, rövidre vágott, fehér haját simán hátrafésülve viselte, s hogy a flanelpongyoláin akkorák voltak a rózsák, mint egy-egy nagyobbacska dinnye.

Ezt a dinnyehasonlatot természetesen apuka mondta egyszer, alighanem akkor, amikor arra a kérésére, hogy adja el nagypapa régi szerszámaait, hogy az érte járó pénzből kiüvegezhessék a verandát, nagymama végleg nemet mon-

dott. Apuka akkor nagyon felbőszült, és mindenféle csúnya dolgot kiabált a nagymamának, olyasmit is, hogy ha előre tudja, micsoda egy ronda vénaszonnyal kerül össze, azért a vacak műhelyért soha nem vette volna el anyukát. Azért a vacak műhelyért, amit különben már úgysis oda kellett adni, mindenestül...

Szegény nagymama, aki akkor is úgy csitította apukát, hogy vigyázzon, ha dühös is, ne kiabáljon ki mindent a gyerek előtt! Pedig ő már akkor tudott mindent a műhelyről is meg a házasságukról is, sőt, a tejcsarnokosék idősebbik lánya még azt is elmondta neki, hogy mielőtt megesküdtek, kivel volt dolga anyukának meg apukának...

Szegény nagymama, aki mindig így, pajzsot akart tartani a szeme elé, hogy ne lásson semmit abból, ami körülötte történik. Csak hát azt nem vette észre, hogy az a pajzs üvegből van, sőt, az emberek jóvoltából ez az üveg még nagyitóvá is változott.

Szegény nagymama, aki még az utolsó napjaiban, amikor már csak néhány percre tisztult ki előtte a világ, még akkor is azt mondogatta, hogyha őt, Sárrikát nem is vették fel megint az egyetemre, azért okvetlenül be kellene íratni valahova, mert annak, hogy csak úgy itthon maradjon, semmi, de semmi értelme. És hogy mondogatta, milyen kemény volt, még úgy, betegen is, a szava. És milyen, de milyen igaza lett...

Igen, nagymamára kellett volna hallgatni, már akkor, amikor még csak először küldték vissza a jelentkezési lapját.

Úgy, ahogy mondta, anyukának le kellett volna mondania arról, hogy a lányából orvost csinál, s engednie kellett volna, hogy ő beiratkozzon arra a tanfolyamra, amit akkoriban indított a városi ruhagyár.

De hát anyuka erről hallani sem akart! Neki már erről is jó előre megvoltak a maga kis álmai. Elképzelte, hogy a lánya orvos lesz, és ő majd itt, az előszobában — ezt alakították volna át váróvá — feltornyozott hajjal, fehér köpenyben várja majd a betegeket, s ott, a fényes bútorok között mondogatja majd nekik, hogy legyenek türelemmel, azonnal jön a doktornő, csak még éppen megreggelizik, s lehetőleg ne idegesítsék, mert nagyon fáradt szegény...

Így tervezte el anyuka — ezt egy éjjel, amikor apukát várták valami véres kártyacsatából, el is mondta neki —, s ez az álma is éppen olyan volt, mint a többi: a maga kicsinyes kereteit pontosan kitöltő, részletesen kidolgozott. De olyan félreszabott és túldisztített is, mint a ruhái...

Igen, ez a nagyon nevetséges, de nagyon szánni való kicsinyesség tartotta vissza akkor is, amikor be akarta dobni azt a levelét, amelyben a felvételét kérte.

Még most is mennyire emlékszik arra a pillanatra.

Ott állt, kezében a halványsárga borítékkal a frissen festett piros-, zöldcsíkos postaláda előtt, amely olyan erőszakosan ugrott elő a halványkék falból — az ilyen megsűrűsödött percekben a színeket különösen jól megfigyelte —, s már a karjában volt a mozdulat, amikor a kezét mégis visszafogta. Igen, ennek a lendületnek a halálára emlékszik a legtisztábban, arra az ezredmásodpercre, amikor egy idéetlen pózban megmerevedtek a levelet tartó ujjai. Éppúgy, mint amikor kislány korában a kezét legyező módjára szétfeszítve a tükör előtt kényeskedett. Hogy valójában mi fogta vissza a kezét, anyuka tiltó szava, vagy még inkább, ahogy mondta, az alázatos tekintete? Igen, in-

kább ez a szétesett arc, amivel akkoriban mindig ránézett, s ami tényleg olyan szánnivalóan küldte felé könyörgését.

Nem gondolta végig akkor, de később mind tisztábbá vált előtte, hogy anyuka tulajdonképpen azoktól a kérdésektől félt, amelyek majd az ő sorsát tudakolják. Azt, hogy végül is hova kerül majd, mi lesz belőle, miért tettek le végleg az egyetemről, miért nem maradt egyéb választás, mint az a tanfolyam. Anyuka ezeket a fullánkos kérdéseket nem tudta volna elviselni, s ezért ragaszkodott ahhoz is, hogy amikor hívták, eljöjjön ide a szövetkezetbe. Mert erről a munkáról senki sem gondolhatja, hogy véglegesnek szánták. Ez csak egy olyan ideiglenes megoldás, amit kellőképpen lenézni, dicsérni vagy sajnálni lehet.

Hogy is mondta akkoriban anyuka? Nem engedheti meg, hogy kislányának sorsa mellékútra terelődjön!

Persze ezt a mellékútra-terelést is apuka mondta ki először, de aztán anyuka, ahogy szokta, rákapott, s csak hajtogatta, hajtogatta, mintha az ő találmánya lenne.

Mellékútra-terelés . . .

Miért lett volna olyan szégyellni való mellékút, ha mégis elmegy arra a tanfolyamra?

Amikor a tejcarnokosék kisebbik lánya szólt neki róla, hogy megörült! Csak állt ott, a kiskapuban, ami egy nagyra nőtt képeretként fogta körül, s tényleg, úgy is érezte, hogy ő egy kép, ami végre keretet kapott, s ez a keret most kiegyenesíti, megfeszíti az életét. És attól, ami ezen a tanfolyamon várja, nemcsak formát, de színeket is kap, tisztább, világosabb színeket, olyanokat, amelyeneket mindig is szeretett volna magának.

Azt várta tán leginkább, hogy végre újra együtt lehet.

Így, pontosan így fogalmazta meg magában azt az állapotot — amikor ez a szó, hogy állapot, eszébe jutott, elpirult —, amelyre, amióta a gimnáziumból kimaradt, mindig annyira vágyott. Nem beszélgetni, nem jönni-menni valakivel, hanem csak úgy, együtt lenni, csak úgy, érezni, hogyha akar, hát szólhat valakihez, s ha szól, tudja, hogy válaszolnak neki. És az a válasz, az éppen olyan lesz, amilyennek várja, amilyennek szükségét érzi.

M I K O R E S T E, az elalvás előtti oldott perceket élte, már szinte mindent tudott új életéről. Tudta, hogyan fog szorgalmas kis mozdony módjára az autóbushoz sietni — a ruhagyár külön autóbust járatott a falujukba —, hogyan örül majd, ha üres helyet talál, ha télen megcsapja a fűtőtest melege, ha nyáron hűvös lesz a kapaszkodórúd a keze alatt. A ruhagyárat is elképzelte, a varrógépek kötelességtudó duruzsolását s az órákat, amelyeken majd mindenféle szövetek simogatják a kezét, s amelyeken minden szó nélkül is „együtt lesz”. És azt is tudta, hogy fiúk is lesznek majd a gyárban, kékköpenyes, kócos hajú fiúk, akik majd utánuk sziszegnek a folyosón, s rájuk nyitják a teremajtót, ha még nem érkezett meg a tanár.

Teljesen feloldódott ezekben az álmokban, s tisztának, egyszerűnek látott mindent maga körül.

Aztán jött anyuka a maga sírásaival, és egyszerre mindennek vége lett . . .

Amikor azzal a levéllel visszajött, napokig sírt, s mint valami kitiltott látogató, újra meg újra végigjárta az elképzelt világot.

Igen, akkor, alighanem akkor csomósodott meg itt, a szeme sarkában az a két, hegyes nyíl formájú ránc.

Ezeket a ráncokat érdekes módon nem fésülködés közben vette észre, amikor a tükör előtt áll, hanem egyszer így, ültében, amikor ujjáival az arcán motozott.

Mutatóujja érzett rá először a friss változásra, s aztán a többi ujjával is odakapott. Tapogatta, nyomozta az arcát, mindkét kezével, s mielőtt a tükör elé lépett volna, már irányuk és nagyságuk szerint is jól ismerte az új ráncokat. Az elébe tűnő kép már csak bizonyossággal szolgált.

Igen, az a két kicsi redő figyelmeztette először, hogy az idő felette is telik, s hogy az idő múlását semmi olyan könnyörtelenül nem mutatja, mint az arc.

Akkortól vált szenvedélyévé, hogy az emberek arcát figyelje.

Először természetesen anyuka arcát térképezte fel. Amikor varrás vagy olvasás közben elengedte magát, különösen jól megfigyelhetővé váltak rajta a különböző tájak: szűk homloka, behízott szemei, cseresznye módjára kigömbölyödő orra alatt a lapos kis száj, meg állának kettős dombja, amelyen ott lengedezett néhány szőrszál.

Apuka arca nem ilyen nyilvánvalóan mutatta az eltelt éveket. Apukát sokkal tovább kellett figyelni, míg felfedezte rajta az öregedést. Az ő arcán egészen aprók voltak a ráncok, de sokkal több is volt belőlük, mint az anyukáén, s így, igen, így együtt hatottak. Sűrű, alattomos pókhálójukkal így teték apuka arcát észrevétlenül, de tisztességtelenül is öreggée.

Érdekes, Sanyi bácsi arca — pedig nagyjából egyidősek apukával — egészen másként alakult. Az ő bőre nagyjából sima maradt, csak néhány helyen szelte át egy-egy görcsös gyűrődés, amelyek olyannak tünnek, mint valami szelíd síkságból hirtelen felmagasodó hegyek. Ezek a gyűrődések azonban nem kegyetlenséget, hanem sokkal inkább tisztességet és erőt mutattak, s ahogy egyszer magában mondta: miattuk esik jól ránézni Sanyi bácsi arcára.

Anci néni arcát megint másnak látta. Ő valamivel fiatalabb volt anyukánál, s a bőrén még csak itt-ott jelentek meg a ráncok. Az ő arca másként változott, nem eltorzultak, hanem átrendeződtek az arányai. Mintha valami gumimatrac lett volna, amelyben ide-oda lehet terelni a levegőt, úgy nőttek, apadtak rajta a párnák, s úgy lett a régi kedves arc egyre torzabb.

Hosszú ideig figyelte így akkoriban az emberek arcát, s egyre inkább megbizonyosodott felőle, hogy azok, akik tisztán élnek, olyan egyszerűen is öregednek meg, mint Sanyi bácsi. Olyan őszintén, nyilvánvalóan telepszik rájuk az öregség, s mint valami nyugodt kézzel, néhány vonallal felépített rajz, olyan lesz a tekintetük is. S éppen azért, mert önmagukat tisztábban, érthetőbben mutatták, mindig szívesebben nézte az ilyen arcokat, s titokban azt kívánta magának, hogy ő is ilyen egyszerűen, tisztességesen öregedjék majd meg.

Igen, úgy kellene élni, ahogy Sanyi bácsi élhetett, s nemcsak azért, hogy az övéhez hasonlóan alakuljon majd az arca, de azért is, mert neki tényleg minden szavából, mozdulatából kiérződik a tisztesség.

Ahogy az asztala mögött ül, ahogy a papirokat vigyázva, simogatva rendezgeti, ahogy — ha szólnak hozzá — lassan felnéz, ez mind olyan megnyugtató. És ahogy agyoncigarettázott, tompa hangján szól, de ahogy gondolkodik, az is... Igen, amit az evésről mondott például azon a kiránduláson! Így tény-

leg csak a tiszta emberek tudnak gondolkodni. Még az is, ahogy a templomba-járás miatt szólt! Nem magyarázott sokat, nem hangoskodott, csak úgy, szép csendesen — a szokásosnál tényleg jóval szaporábban — elmondta, amit erről a dolgról gondolt. Persze, még azt is hozzátette, hogy tűnődjön majd el arról is, valóban kell-e neki ez a hétről hétre megismétlődő szertartás, vagy talán csak anyuka meg az anyuka módjára gondolkodók kedvéért jár még mindig templomba. De ezt is úgy mondta, hogy látszott rajta, tudja, hogy az ilyesmi is majdnem olyan dolog, mint az evés, és beleszólni, tényleg csak nagyon vigyázva szabad.

Sanyi bácsi ebben is olyan megértő volt, de épp így, minden komoly dologban! Ő mindig tudta a legfontosabbat, amit anyukáék meg a hozzájuk hasonló emberek képtelenek megérteni, hogy nem akkor segítenek valakin, ha a maguk kedve, gondolata szerint teregetik az életét, hanem, ha érzik, hogy az a másik jól akar, akkor úgy intézik a dolgokat, hogy ezek a vágyak teljesüljenek. Úgy, pontosan úgy kellene gondolkodnia mindenkinek, ahogy Sanyi bácsi gondolkodik! Úgy, hogyha olykor nem is érti egészen, hogy mit akarnak körülötte az emberek, de tudja, hogy becsületesek és jószándékúak, akkor mindent megtesz értük.

Sanyi bácsi tiszteli az embereket, ő nem teregetni, hanem segíteni akar! Ezért is járta ki, hogy az új műhely felépüljön, s ezért is tudnak most újabb száz asszonynak munkát adni. Igen, Sanyi bácsi, még ha egy ilyen kis műhely dolgában is, de képes volt arra, hogy valamit véghezvigyen. És Sanyi bácsinak ezért olyan tiszta az arca, és ezért olyan egyszerűek a mozdulatai! Ő már tud mitől olyan nyugodt lenni!

Persze Sanyi bácsi is itt, ebben a semmi kis faluban lett végül ilyen nyugodt, ő is visszajött valahonnan, ahol vagy nem tudott, vagy nem engedték nyugodtnak lenni. De végül mégiscsak megtalálta a maga nyugalmát, s csak úgy találhatta meg, ha mindig-mindig ezt a nyugalmat kereste. Ezért is jött biztosan vissza, ezért is jött máshonnan el. És azzal, hogy visszajött, azzal, hogy eljött, tett valamit.

Igen, Sanyi bácsi tudott is, mert is az új műhelyért meg a hasonló dolgokért tenni, és alighanem éppen azért, mert előbb azt tanulta meg, miképpen tegye rendbe a maga dolgát...

És ő, ő miképpen igazíthatná el a saját életét? Neki mit kellene tenni, hogy ebből a fojtogató szorításból kikerüljön?

Be kellett volna dobnia akkor azt a borítékot! Hagyni kellett volna annak a megkezdett mozdulatnak, hogy éljen, hogy végül is az legyen belőle, aminek szánta. Nem lett volna szabad anyuka szétesett arcára gondolni, sem a könnyörgő szavaira, hanem el kellett volna engedni a levelet, hagyni, hogy menjen, hogy repüljön, hogy rántsa maga után őt is ez a repülés. Bele kellett volna kapaszkodni ebbe a repülő levélbe, és elszállni innen, ahova annyira vágyott, a simogató szövetek közé.

Igen, ott lett volna az ő helye, ott találta volna meg biztosan a maga nyugalmát...

MIÓTA? Úgy tízéves korától vált szenvedélyvé, hogy szabjon, varrjon. Még szegény nagymama adta először a kezébe — anyuka tiltakozása ellenére — a tűt meg az ollót, és áldozta fel egy régi kötényét, hogy ő a szabásba, öltögetésbe beletanuljon. Ez az agyonmosott, öreg karton érezte meg először vele, hogy micsoda öröm valamit jókedvvel csinálni, hogy milyen élvezet

a maga kedve szerint szétvágni valamit, csak azért, hogy csinálhasson belőle mást. Ahogy lelkes mozdulatai nyomán a kis fényes olló a foszlott kötényben előrehaladt, ahogy aztán a vastag fehér cérnával valami idétlen babaruhává alakította a szétszabott kötényt, megérezte, hogy nincs jobb annál, mint valami olyat csinálni, aminek nyoma marad.

És mit tudott eddig csinálni, aminek nyoma marad?

Az, hogy gimnáziumba járt, az nemigen hagyott nyomot. A jó feleleteknek csak a naplókban marad emléke, s a dolgozatok, azok is a semmibe vesznek. Talán a bizonyítvány, az érettségi bizonyítvány az egyetlen, ami számít. Persze, az is csak úgy, hogy van, hogy jelzi, a gazdája képes lenne valamire, de egyebet aztán alig. Egy lépcsőfok, amire fel lehet állni, hogy tovább lépjen róla az ember. És aztán? Aztán semmi...

Mert mit számítanak például azok a névnap előtti nagytakarítások, amelyekre annyi haszontalan órát pazarolt csak azért, hogy anyuka vendégei jó híreket vigyenek majd szét róla, hogy elmondhassák, milyen ügyes, milyen házias. Mintha ezek a hírek érnének valamit, mintha nem szóródnának szét ugyanúgy, mint a por, amit ilyenkor az ablakon át az utcára rázott?

És mi marad meg abból, amit most hivatali munkaként végez? Egy csomó szám, egy csomó fölsértett testű papír, ami attól, hogy finom kis golyóstollával hozzáért, nemhogy életre kelne, hanem inkább elvérzik, meghal.

Gyakran próbált magyarázatot keresni arra, hogy amit csinál, abban mégis, van-e valami hasznos, hogy amivel napról napra kitölti az idejét, az nem egészen értelem nélkül való-e?

Úgy okoskodott ilyenkor, hogy ő tulajdonképpen egy nagy-nagy gép pici alkatrésze, amely ugyan kevés munkát végez, de amelynek szolgálata nélkül a nagy gép csak akadozva járna. El is képzelte magának azt az utat, amelyet az ő számlái, kimutatásai megtesznek, a kisebb, majd a nagyobb állomásokat, ahol várják, és a többi számlával, kimutatással tovább indítják őket. S ahogy ilyenkor magát nyugtatgatta, egy-egy rövid időre meg is győződött arról, hogy értelmesen, hasznosan él. De aztán, keserűbb perceiben gyorsan rájött, hogy ezek a magyarázatok olcsók, hazudnak, mert a számlák meg a kimutatások közül alig egy-kettőre van igazán szükség, s azokat Anci néni is nyugodtan megcsinálhatná a sok pletyka meg a jövés-menés helyett. Rá tulajdonképpen nincs is itt szükség, és az állása, az tényleg csak egy kicsinált valami, ahogy azt az asszonyok mondogatták idekerülésekor.

Otthon is meg az irodában is haszontalannak érezte magát, egy olyan fogaskeréknek, ami tényleg csak forog, kopik, de nem hajt semmit, semmit a világon.

Be kellett volna dobni azt a levelet, s ezzel az egyetlen nagy lendülettel el kellett volna rugaszkodni innen, el kellett volna szakítani minden-minden visszahúzó szálát...

De hát ezt akkor nem tette meg.

Talán, ha valaki bátorítja?

De ki az, akitől ilyen bátorítást kaphatott volna?

Anyukától semmi esetre sem, hiszen ő épp az ellenkezőjét... Apuka? Érdeklí az apukát az ő sorsa? Neki most már tényleg csak az a fontos, hogy szabadok legyenek az estéi meg az éjszakái, s hogy ezekhez az estékhez meg éjszakákhoz elég pénze is legyen! Azt a néhány lányt, akit gimnáziumban ba-

rátñőjének nevezhetett, az érettségivel elvesztette, itthon meg igazán alig van valaki, akihez a szokásos semmitmondó szavakon kívül valamit is szólhatna.

Talán egyedül Mancsi, a presszós lány, de hát ő sem biztathatta, hiszen csak alig egy éve került ide.

Igen, Mancsi biztosan megérezte volna, hogy akkor szólni kell. Benne valahogy megvan az a különös érzékenység, hogy egy tekintetéből, egy mozdulatból is olvasni tud, s ha valamit válaszol, azt is ilyen finoman teszi. Alig rándult feljebb a szemöldöke, s alig rebbent meg a szája akkor is, amikor egy nyári vasárnap, míg ő a szokásos délutáni fagyaltját nyalogatta, egy kiöltözött fiatalember úgy kérte a gint, hogy *zsin*; és mégis mennyi minden benne volt ebben a két kis mozdulatában.

Így kellene egymásnak üzengetniük az embereknek, ilyen apró, tiszta jelekkel kellene megéreztetniük, hogy mi is van bennük!

De hát az emberek nemigen képesek az ilyen apró, tiszta jelzésekre, mert a legtöbbjük egy bura alatt él, amelynek valahogy olyan a fénytörése, hogy tényleg csak a rosszat közvetíti.

Szegény Mancsi is... Róla például azt beszélnek, hogy kitiltották Pestről. Pedig dehogy tiltották ki, csak egyszerűen megundorodott azoktól a piszkos éjszakáktól, amelyeket végig kellett néznie. Amikor aztán meglátta a hirdést, fogta magát, és lejött. De hát az emberek ezt képtelenek felfogni, és anyuka is azt mondta, hogy ne nagyon látogassa azt a presszós nőt, mert egy ilyen ismeretség nem vet majd jó fényt a családra.

Nem tisztelik egymást az emberek! Nem ismerik egymást, nem tudnak egymásról semmit, és mégis beszélnek, mégis terjesztik sötét kis történeteiket!

Tényleg, alig egy-kettő van közöttük, aki meg tudja érezni, hogy mi is van abban a másikban, s hogy az, ha úgy hagynák, mit is szeretne. Sanyi bácsi, Mancsi meg talán még egy páran...

És Karcsi, Karcsi is, aki amikor azon a véradó napon megismerte, már az első félóra végén meglátta rajta, hogy nem érzi jól itthon magát. Hogyan is mondta? A szemében van valami látens szomorúság, ami az egész arcát olyan messzenézővé teszi.

A szeme...

S Á R I K A felkelt a díványról, odalépett az anyuka ágya mellett fénylő hatalmas toalett-tükörhöz, s egészen közel hajolva hozzá, vizsgálgatni kezdte a szeme alatt már észrevehetően csipkéző ráncokat.

A patakmeder...

Még nem igazi patakmeder, még inkább csak egy kis csermely medre, de már látszik, már van, s az alján már ott hálóznak azok a finom kis repedések, amelyektől, ha alig észrevehetően is, de már megbomlik az egész tekintete.

Sáríka hátrább lépett, hogy egy kicsit távolabbról nézzen szembe magával, s mivel így csak egy halvány, véletlenül odavetődött árnyéknak tűnt a szeme alatti árok, valamivel vidámabb hangulatban lépett ki a konyhába, hogy megnézze, anyuka mire haladt már a főzéssel.

A konyha puha, jó szagú gőzökkel volt tele, és Sáríka az ajtóban állva egy pillanatra azt hitte, hogy a tűzhely mellett fehér kötényben szegény nagymama forgolódik, de egy ideges mozdulatáról mindjárt megismerte, hogy csak anyuka. Aztán arra is rájött, hogy miért ez a szokatlan konyhai uniformis: Karcsi előtt akar biztosan a hímzett kis kötényben tetszelegni, megmutatva, hogyan is fest szerinte a jó háziasszony, a gondos anya.

Hiába, anyuka már ilyen, s mint mindig, most is hiba nélkül szeretné eljátszani kigondolt szerepét...

Sáríka nézte egy ideig a lázas ügyeskedést, de aztán, hogy anyuka szól neki, menjen csak vissza a szobába, mert a párás levegőtől megduzzad az arca, s a ruhája is magába szívja a konyhaszagot, visszahúzódott.

Most az udvarra nyíló ablak mellé, az összecsucskott varrógéphez ült le, hogy lássa, ha megjön Karcsi, s elébe tudjon szaladni.

Az üvegen át a havas kert tűnt a szemébe, a foltos törzsű körtefák, a bokrok fehér gombafeje, s ez a sok fehérség megint csak a véradást juttatta eszébe, amikor ugyanígy minden világított körülötte: a terítők, a lepedők, a vatták fehér virágai, s az arcok is, az orvosok, az asszisztensnők komoly, figyelő arca. Köztük talán a legnagyobb fényességgel a Karcsié, akire már reggel, amikor a vérközpont hatalmas, csukott szemű autóbusha megérkezett, felfigyelt.

Sokat gondolt később arra a szemvillanására, amivel akkor Karcsit magának felfedezte, de igazi magyarázatot tulajdonképpen soha nem talált rá, mivel is vonta magára a tekintetét. Talán azzal, hogy egyszerre fordultak egy arra totyogó kisgyerek után? Igen, inkább ez a kis jelzés kapcsolhatta őket össze először, ami már tényleg olyan igazi volt, mint Mancsi gin-hunyorítása.

Valami különös sugárzás indulhatott meg közöttük, valami titokzatos hullám, ami csak akkor kel életre, ha mindkét állomás alkalmas a befogadására, az adó is meg a vevő is.

Kell lenni valami ilyen sugárzásnak az emberek között, hiszen ezt már egészen kislány korában is tapasztalta.

Egyszer gesztenyét szedtek a többi gyerekekkel az iskolaudvaron, s az egyik fa tövében meglátott egy héjából csak félig kibukott, s szorultságában szinte segítségért kiáltó szemet. Érte nyúlt, s a megsápadt, őszi fűben az új tanító fiával akadt össze a keze, aki ugyancsak ezen a gesztenyén akart segíteni. Kell lenni valaminek, ami miatt két ember ugyanarra figyel fel, kell lenni valaminek, ami miatt két ember egyszer csak ugyanazt teszi...

Persze, akkor csak éppen megnézték egymást Árpival, s elfutottak mind a ketten az öreg fa alól, de amíg csak ki nem maradtak az iskolából, mindig ott vibrált közöttük valami. S azóta is! Elég, ha csak annyit mondanak előtte, gesztenye, máris megrebben benne valami, máris újra érzi azt a régi, különös sugárzást.

Ezt a sugárzást azért már tényleg csak a gesztenye őrzi, hiszen Árpiek már régen elkerültek innen, s különben is, a múltkor azt hallotta, hogy már meg is nősült a fiú; de a gesztenye, az neki már örökre ilyen bizsergető sugárforrás marad.

És ez is milyen érdekes? Milyen különösek tudnak lenni a tárgyak! S nemcsak a gesztenye, az a sötét, vasveretű kapu is, amely Paula néniék házat őrzi! Hogy meggyűlölte ezt a gonosz tekintetű ajtót, mert rajta keresztül kellett Paula néni keserves zongoraóráira járnia. És bár Paula néni már régen meghalt, s ő is elfelejtett zongorázni, ha az öreg kaput meglátja, mégis újra felkiszikrázik benne a régi gyűlölet. A hasadozott deszkák, a rozsdás pántok magukba szívták az ő félelmeit, s ha csak rájuk pillant, máris sugarazni kezdenek.

És az a kicsi virágfüzéres zsebkendő is, amelyet a véradáskor gyűrögetett — ha fél, vagy izgul, mindig kell valamit gyűrögetnie; anyuka is sokat szidja

emiatt —, az a százszor kimosott kis ruhadarab is hogy őrzi azt a napot, hogy kigyúl, hogy felparázslík, ha csak ránéz; és a tapintása, az is mennyivel finomabb, valószínűtlenebb lett . . .

S Á R I K A most úgy érezte, hogy a kis zsebkendőt ismét a kezébe kell szorítania, s fel is állt, hogy anyuka toaletttükrének alsó fiókjából elővegye.

Ahogy aztán ott szorongatta a puha batisztdarabkát ujjai között, szinte pillanatról pillanatra könnyebbé vált, s később már olyasmire is gondolt, hogyha nekilendülne, tán még úszni is tudna a szoba langyos, karácsonyi levegőjében.

Amikor örömeinek hirtelen jött hullámai megcsitultak, a zsebkendővel a kezében sétálni kezdett, s hogy az órán látta, már fél egy is elmúlt, tudta, hogy nem kell már sokáig várakoznia.

Boldog volt most Sáríka, annyira boldog, hogy úgy érezte, ez a nagy lebegtető várakozás minden régi fájdalomáért kárpótolja.

Anyuka egy órákor beszólt, hogy nyissa szét a régi ebédlőasztalt, s terítsen.

Sáríka szép, tiszta mozdulatokkal tette a dolgát. A sárga damasztabroszt kitárt ujjáival sokáig simogatta, s a herendi készlet minden darabját úgy tette rá az asztalra, mintha ajándéku adná neki.

Negyedóra alatt így is elkészült a terítéssel.

Fél kettőkor anyuka behozta a széles derekú levesestálat, amelynek tetejéről még ő törte le a porcelán rózsa egyik szirmát — ezt a kis pajkosságot minden vendégnek el szokta mesélni —, néhány perc múlva apuka is megérkezett a vasárnap délelőtti biliárdpartiról, majd anyuka kitálalta a második fogást, előkészítette a süteményt, s míg apuka kibontotta a borosüvegeket, sietve átöltözött.

A szoba lassan telítődni kezdett a karácsonyi ebéd illatával, és Sáríkában most már szinte alig visszafoghatóan ágaskodott a várakozás indulata.

Az előszobacsengő azonban csak nem akart megszólalni.

Két óra után anyuka, hogy melegre tegye, kivitte a levesestálat, apuka, ahogy az ilyen kényszerű várakozások alkalmával szokott, fogai között egy fogpiszkálót forgatott, Sáríka pedig csak állt, mindinkább kinyúlva, egyre egyenesebben, mint akit szép lassan megfeszítenek.

Fél háromkor anyuka azt mondta, hogy egyenek, mert teljesen elfő a leves, és a hosszas melegítéstől a hús is megszálkásodik. A Karcsi részét — így mondta — majd valahogy rezerválja.

Szótlatlanul kanalazták, csak a visszahulló levescseppek zaja törte meg szentelenül a csendet.

Amikor végeztek az ebéddel, anyuka a konyhából visszaszólt. Azt mondta, biztosan beteghez hívták azt a szegény fiút, azért nem tudott idejében jönni.

Sáríka egy tisztább percében arra gondolt, vajon hogyan működhet anyukában ennyire tökéletesen az a gépezet, amely mindig a legolcsóbb, leghazugabb magyarázatokat mondatja vele. Beteghez, Karcsit? Hát nem elmondta vagy százszor, hogy a vérközpontból soha senkit nem hívnak beteghez!

De azt, hogy a fiú nem jött, csak délután négy óra felé merte magában kimondani. Amikor aztán kimondta, mintha hirtelen lehűtötték volna, az egész teste lelassult, megnehezült, s a keze, ahogy az ölében összefűzte, az érintéstől teljesen idegenné változott.

Ez a testi idegenség aztán még inkább eltávolította magától, s előbb csak

fel-felvillanó szavakkal, majd mind teljesebbé váló mondatokban gondolkodni kezdett...

Miért nem jött el?

Arra az eshetőségre, amit anyuka mondott, még úgy sem gondolt, hogy esetleg tényleg közbejött valami. Ezt azért tartotta kizártnak, mert tudta, hogyha így lenne, a fiú valamiképp feltétlenül értesítette volna. Vagy egy távirattal, vagy egy üzenettel, valahogy mindenféleképp! De hogy ezt nem tette, az csak azt mutatja, hogy... hogy nem jött. Hogy meggondolta, hogy... visszariadt.

Visszariadt!

Igen, ez az egyetlen és pontos megnevezése annak, ami történt. Visszariadt. Éppen az ilyen, hirtelen elmaradt cselekedetekre illik leginkább ez a szó. Az olyanokra, amelyeket valami váratlanul felvillanó gondolat akadályoz meg, s ezeknek a gondolatoknak a fényében válnak végrehajthatatlanná.

De mit csinálhatott, amivel ezt a visszariadást kiváltotta?

Mert legutóbb nem engedte, hogy Karcsi már itt az előszobában megcsókolja? De hát anyuka rájuk nyithatott volna bármelyik pillanatban!

Nem! Ez csak egy kis lényegtelen apróság! Különbösen is, az ilyen dolgokban nem engedte elfajulni a kapcsolatukat. Ha másban nem, azért az ilyesmi-ben hallgatott anyukára, aki — mikor is? — az érettségi napján elmagyarázta neki, hogyan is kell viselkedni egy rendes lánynak. Mit kell tennie, hogy megőrizhesse magát, mit engedhet meg az udvarlásban, s ezeket az egészen apró lépéseket mikor, mennyi idő után teheti meg.

Igen, anyuka mindent pontosan megmondott, és ő be is tartott mindent pontosan. Mint egy szorgalmas kis mozdony a menetrendet!

A menetrendet...

De hiszen ez tényleg egy menetrendnek tűnhetett! Egy menetidőkből, állomásnevekből összeállított menetrendnek, amely a maga kicsinyes csináltságával pontosan beleillett anyuka gondolkodásába.

És ő ezt az utasításként kapott menetrendet pontosan betartotta!

EGYHÉT MŰLVA engedte megfogni a kezét, akkor is csak pár pillanatra, három hét múlva hagyta, hogy Karcsi megsimogassa, majd újabb egy hét múlva, hogy meg is csókolja. De tényleg csak hagyta, mert anyuka erről is kioktatta, hogyan kell az ilyesmit hagyni, hogy olyannak tűnjön, mint valami ki nem érdemelt, de azért átadott ajándék. És a testéhez, ahhoz már nem is volt szabad engedni, hogy nyúljon, csak egy-két látszólag nekiszabadított pillanatban, és akkor is csak azért, mert lássa az a fiú, hogy majd egyszer, majd akkor másként sem fog csalódnai benne.

És ő ezt az egészet végigcsinálta! Mint valami szorgalmas kis mozdony, pontosan betartotta a menetrendet, a menetidőket és az állomásokat is. S mindezt úgy, hogy néha még mondta is, mit miért nem szabad. Arra pedig nem is gondolt, hogy mindez milyen kiábrándító lehet. Csak végrehajtotta anyuka parancsait, de azt, hogy ezek a parancsok tulajdonképpen mire utasítják, soha nem mérte fel.

És vajon mi mindent nem mért még fel?

A látogatások nevetséges etikettjét például...

Mert hiszen — emlékszik — ő is, igen, ő is éppen olyan felajzott izgalommal figyelte, mint anyuka, hogy tudja-e a fiú, ha nincs férfi a társaságban, akkor vendég létére is neki kell tölteni a poharakba, de úgy, hogy a frissen felnyitott palack első néhány cseppje a maga poharába hulljon.

S épp így azt sem, mekkora utat tehetett meg anyuka elvei felé azzal, hogy titokban örült, amikor azt hallotta, hogy Karcsinak az apja is orvos, jőnevű belgyógyász egy balatoni fürdőhelyen. És bántotta, igen is bántotta, amikor kiderült, hogy csak egy falusi tanító. Pedig, amikor gimnáziumba járt, még idehaza is hogy hadakozott, ha valakiről ilyen kis híreket potyogtattak el, mennyire mondta, hogy az ilyesmi, az egyáltalán nem számít! És most már benne is kezdenek felszívódni anyuka édeskés álmai.

Olyan ő tényleg, mint a kávéba ejtett cukor, amelynek szép fehér színe fokról fokra megsötétedik, s nemcsak a színe változik meg, de oszlani is kezd, felhígul, hogy aztán egyszerűen széteszen.

Ha olcsó is a hasonlat, az ő élete tényleg pontosan ilyen cukorélet, abból is a könnyebben bomlók közül való.

Hány éve érettségizett? Őt! Hányszor jelentkezett felvételre? Kétszer! Hányszor próbált úgy igazán elkerülni hazulról? Egyszer. Azaz: egyszer sem, mert akkor is csak a postaláadáig jutott, s a levelet, azt a levelet nem dobta be.

Egyszerű és tiszta folyamat, egy sima és zökkenőmentes séta a lépcsőn — visszafelé. Egy-egy fok, egy-egy árnyalatnyi sötétedés, újabb és újabb lazulás. De észrevétlen vagy csak alig észrevehető lazulás, mert mi minden lehet, amit még most sem lát, amit csak mások vesznek észre!

Karcsi például, aki visszariadt, s aki éppen az ilyen dolgok miatt riadhatott vissza . . .

S mindezt azért, mert hiányzik belőle az a képesség, hogy meg tudja magát fogni a csomópontokon. A csomópontokon, amelyekről azon a vacsorán az újságíró beszélt. Mert részegségében még ilyen csomópontokat is emlegetett, amelyekkel időről időre szembetalálkozik minden ember. S ezeken kell kinek-kinek megtartania magát! Megfogni, ahogy az újságíró mondta. És ő ezek közül a csomópontok közül az egyiket, talán a legfontosabbat már elvétette. Nem tudta megfogni magát . . .

De miért nem alakult ki benne ez a képesség? Miért csak így, utólag döbben rá mindenre?

Miért? Mert már kicsi korában is hagyta, hogy mások mozduljanak helyette, hogy már azt a héjába szorult, segítségért kiáltó gesztenyét is engedte, hogy más szabadítsa ki! Mert végül is Árpí fejtette le róla a héjat, ő kapta fel, ő szedte ki a ráfeszülő burokból . . . Pedig egészen biztos, hogy nem ő látta meg először, egészen biztos, hogy nem ő vette észre, hiszen amikor megakadt a szeme rajta, a fiú még az udvar túlsó felén futkározott, és mégis . . . És hányszor ismétlődött meg életében már ez a pillanat, hányszor tudta éppen ilyen pontosan, hogy mit kellene tennie, és mégis, mindig tétlen maradt. Akkor is, amikor egyszer semmi mást nem akart, csak egyszerűen tovább utazni, akkor is leugrott a vonatról az utolsó pillanatban! És az újságíró sem merte soha felhívni, amikor a városban járt! Pedig ő is mennyire mondta, hogy el kell mennie innen, s ha akarja, szívesen segít. Csak hívja, csak szóljon! Hányszor állt ott, a postai telefonfülkében, hányszor szorongatta, mint valami más világba nyíló ajtó kilincset, a telefonkagylót, és mégsem . . .

Mindig ugyanaz a görcs, mindig ugyanaz a megbénító félelem! S mindig ugyanaz a nagy belső világosság, ami olyan láthatóvá, olyan nyilvánvalóvá teszi ezt a félelmet.

Igen, a községi emberek legrosszabb fajtájához fog tartozni, akik — ahogy az újságíró elmagyarázta — nagyon is tudják, hogy milyen kicsi az az utca-

sarok és milyen fonnyadt az a fa, amely fölött röpködnek, de mégsem tudnak változtatni a sorsukon.

Megölte akkor ezt a mozdulatot, nem hagyta szállni azt a levelet, s csak most veszi észre, hogy közben micsoda sajnálni való kis veréb lett belőle.

Egy veréb az utcasarokról, egy veréb a fonnyadt fa fölül, aki előtt hiába válik képpé a világ, hiába tudja felfogni az apró kis jeleket, s aki hiába tudja annyira az emberekről, hogy közülük ki kicsoda, akkor is csak egy kis szürke veréb marad . . .

Egy veréb az utcasarokról, egy veréb a fonnyadt fa fölül.

K Ö Z B E N odakint bealkonyult, és a beszivárgó szürkeségtől lassan mind szűkebb lett a szoba. A végén már annyira szorosnak érezte, hogy szinte már a lélegzés is nehezebbre esett. Így aztán, amikor anyuka bejött a szobába, és felkattintotta a villanyt, kicsit megkönnyebbült, és képes volt az ismerős szavakat meghallgatni, amelyek megint azt panaszolták, hogy apuka most is elment kártyázni, s ma is veszíteni fog majd egy csomó pénzt . . .

Hat óra után megvacsoráztak; hogy ne vesszen kárba, megették a maradék húst; aztán anyuka átöltözött, majd felvette az irhabundáját, Sárিকা is a prémes télikabátját, és hét óra tájban elindultak a templomba.

Az esti misén — karácsony másnapja volt — csak félig telt meg a templom, s az orgona harsogása így sokkal szabadabban csaponghatott a magasba futó, vedlett oszlopok között.

Sárিকা, ahogy ott állt szokott helyén, vállával a gyóntatószékhez támaszkodva, elmerült ezekben a lezuhanó dallamokban, s amikor a mise végén az utolsó nagy hullámok ráhullottak, úgy érezte, megfullad a rettentő szorítás alatt.

Míg anyukával hazafelé lépegettek, szokatlanul ritka volt körülöttük a csend, és a hópelyhek, amelyek akkor kezdtek el ismét szállingózni, olyannak tűntek, mintha nem is lefelé igyekeznének, hanem csak úgy, kedvükre úszkálnának a levegőben.

Amikor a megszárt estében a házuk elé értek, Sárিকা ránézett az utcai szoba ablakára, amely most feketén, kiégve nézett vissza rá.

Otthon átöltöztek, aztán anyuka be akarta kapcsolni a rádiót, de ahogy Sáríkára nézett, visszahanyatlott a keze.

Ültek még egy ideig, mind a ketten a saját bánatuk árnyékában, majd úgy kilenc óra után, amikor már tudták, hogy apuka most sem jön haza rendes időben, megágyaztak és lefeküdtek.

A rózsaszín ernyős olvasólámpákat egyszerre oltották el, s a rájuk szakadó sötétségben egyszerre kezdtek el sírni.

